

Bizant. Papin zaokret (175-187) i Novo carstvo (187-197). Autor govori o dinastičkim i političkim previranjima u Franačkoj državi te o njezinu sve jačem međunarodnom utjecaju i karakteru. Naglašava odnos Crkve i Karolinga i njihovu političku suradnju te novo stajalište prema Bizantskom Carstvu i novonastalim sukobima. Pirenne govori o carstvu Karla Velikog kao okviru srednjeg vijeka i suprotstavlja ga Istočnom Carstvu.

Treća cjelina nalazi se pod naslovom *Počeci srednjeg vijeka (197-221)*, a sadržava podnaslove *Gospodarska i društvena organizacija (197-221)*, *Politička organizacija (221-229)*, *Intelektualna civilizacija (229-236)* i *Zaključak (236-237)*. Pirenne u tom dijelu knjige donosi svoje zaključno mišljenje u vezi sa srednjim vijekom, a to je da sa VII. stoljećem Carstvo ulazi u razdoblje nazadovanja te da nakon VIII. st. nastupa potpuni prekid s nekadašnjim gospodarstvom. Zapad naziva *antitrговаčkom* civilizacijom i smatra da Sredozemlje gubi svoju trgovačku ulogu, a prema sjeveru kreće novi smjer trgovine. Također, Karlov novčani sustav označuje potpuni raskid s mediteranskim gospodarstvom te odgovor gospodarskom nazadovanju koje je nastupilo. Klasa velikih trgovaca nestaje, a poslovne veze s Islamom ne postoje. Tu dolazi do najvećih promjena u privredi, trgovini i životnim navikama i standardu stanovništva. Židove smatra profesionalnim trgovcima karolinškog doba.

Općeprihvaćenom shvaćanju koje podrazumijeva početak srednjeg vijeka u V. st. suprotstavio se Henri Pirenne ovom svojom knjigom. Hrabro je i argumentirano pomakao granicu srednjega vijeka sve do VII. stoljeća, dajući prioritet privrednoj i ekonomskoj slici Carstva, za razliku od uvriježenoga političkog prvenstva. Iako u mnogih povjesničara ta teorija nije prihvaćena, smatram da je ovo veliko djelo nezaobilazno u literaturi svakog povjesničara, a posebice medievista. Autor daje živopisnu, ali i znanstveno potkrijepljenu sliku razvoja Zapada, obuhvaćajući sve čimbenike, političke i privredne, koji su mijenjali lice današnjega europskog prostora.

Vanja Skeledžija

Zdenka Janeković Römer, *Maruša ili suđenje ljubavi*, Algoritam, Zagreb 2007., 328 str.

U povijesnoj se građi, u arhivskim zapisima, nalazi mnoštvo činjenica, vrlo često i suhoparnih. Međutim, ponekad se među tim podacima uspije iskopati i vrlo životna priča. Upravo se to dogodilo dr. Zdenki Janeković Römer koja je u Državnom arhivu u Dubrovniku naletjela na 103 lista bračne parnice iz 1480. godine, parnice jedne mlade udovice koja je, izgleda, imala dva muža.

Knjiga nosi podnaslov *Bračno-ljubavna priča iz srednjovjekovnog Dubrovnika*. Međutim, ona je zapravo mala povijest ljudi srednjovjekovnog Dubrovnika. U njoj će se naći podaci o običajima i zakonitostima sklapanja braka u srednjem vijeku, o poteškoćama na koje su bračni drugovi u slučaju neslaganja nailazili pred sudovima, o sudbonosnim mirazima i sl. Upoznat ćemo i standard života bogatih trgovaca, uski krug bratovštine Antunina koji su u svemu voljeli oponašati plemstvo koje ih nije pripuštalo k sebi. Čak ćemo dobiti i ideju o tome kako su živjele i razmišljale neudane žene i/li udovice, čuti njihov glas kako dopire iz kuće u koju su najčešće bile zatvorene, između četiri zida pod budnom pažnjom oca ili drugog skrbnika.

Knjiga započinje zahvalama (9-10) te predstavljanjem glavnih likova (11). To su Maruša Bratosaljić, rođ. Butko, njezin otac Jakov de Butko, te dvojica pretendena na mjesto Marušina muža: Nikola de Bizia i Frano de Menze. Kroz knjigu će se pred našim očima prošetati još sedamdesetak osoba, većinom svjedoka u parnici, a svakog će autorica staviti u kontekst, opisujući njegove bračne i rodbinske veze, imovinsko stanje i posao kojim se bavio, te druge zanimljivosti iz života.

Poglavlje pod nazivom *Istraživanje i priča* (13-19) govori o pronalasku priče i njezinoj obradi. Naime, kao što i autorica sama kaže, "rad na ovom izuzetnom izvoru zahtijevao je posebnu metodološku obradu" (17). Tako bogatu arhivsku priču bila bi šteta donijeti u jednostavnom prijepisu i prijevodu ili samo šturo prepričanu u nekom znanstvenom radu. Tako je nastala ova knjiga sa zanimljivošću romana u kojem se fabula sve više zapleće, a rasplet se ne zna do samoga kraja. Ujedno joj ne nedostaje službenosti i znanstvenih podataka potrebnih povijesnom djelu. A zato će i ovaj prikaz prema kraju sve manje detaljno opisivati radnju, kako zainteresiranim čitateljima ne bi unaprijed odao svršetak.

U sljedećem poglavlju, *Dubrovnik potkraj 15. stoljeća* (21-25), nalazi se kratak osvrt na dubrovački svijet, arhitekturu, stanovništvo i gospodarstvo. *Romansa u labirintu crkvenog sustava* (27-40) započinje predstavljanje slučaja preko tužbe koju je protiv Maruše podnio Nikola de Bizia, optužujući ju da se kao njegova zakonita žena udala za drugoga, konkretno za Frana de Menzea. Ovdje se nalazi i opis sudske prakse u bračnim parnicama te podaci o tome kako su obično izgledali brakovi među bogatim dubrovačkim građanima.

Bogati građani većinom su pripadali bratovštini Antunina, kojima se bavi sljedeće poglavlje, *Antunini – ponosni svijet bogatih građana* (41-58). Toj su bratovštini pripadali i svi glavni likovi te većina svjedoka. Govori se o obrazovanju Antunina, mjestu njihovih žena u gradu, a predstavljaju se i tri obitelji glavnih sudionika. Poglavlje *Maruša Bratosaljić na bračnom tržištu* (59-70) posvećeno je protagonistici iz sjene, mladoj udovici koja se našla razapeta između svojih vlastitih želja i želja svog oca, koji ju zastupa u toj parnici. Poglavlje se ujedno bavi odnosima u životu žene – odnosu s ocem, mužem i djecom te posebno spominje položaj udovica.

Sada nastupaju komplikacije u slučaju. Šesto poglavlje objavljuje nam da je podnesena *Još jedna tužba protiv Maruše* (71-80) i pojašnjava sudsku proceduru prema svjedocima. Nakon toga na scenu stupaju *Nikolini sojedoci* (81-111) i *Svjedoci drugog braka* (113-120).

Sljedeća su tri poglavlja, *Pravila, rituali i stranputice srednjovjekovnog braka* (121-160), *Tajni brak i zaruke u sudskom žronju* (161-176) i *Žene i muškarci, brak i ljubav* (177-187) povijesno-antropološka studija o pravilima za sklapanje braka (posebno sporazumnog) u srednjem vijeku, o poteškoćama koje ona izazivaju ako se stvar nađe na sudu, o mirazima i svadbama, o značenju i funkcioniranju braka unutar društva, o roditeljskoj ulozi u sklapanju braka te o praksi (ne)iskazivanja ljubavi.

Parnica je u međuvremenu sve dalje od završetka. Naime, započinje *Parnica u parnici: postupak protiv svećenika Pavla Radosaljića* (189-206). U trinaestom poglavlju, *Muke po odvojenicima* (207-212), pripovijeda se o pravnicima i njihovu naukovanju i poslovanju, a u četrnaestom se dogodio *Novi obrat: Frano i Maruša krše zabranu suda* (213-223). Prateći daljnji razvitak parnice i svjedočenja koja su slijedila, tema su sljedećeg poglavlja *Pogledi s prozora*,

znakovi ljubavi i glas javnosti (225-243). Ovdje se Marušin slučaj nadopunjuje povijesnim podacima o običajima komuniciranja i darivanja mladića i djevojke koji žele sklopiti brak.

Iako naslov *Priča bez raspleta* (245-253) daje naslutiti da ne znamo kako je završila parnica (arhivski se spis, naime, prekida), autorica je ipak uspjela iz drugih spisa zaključiti što se dogodilo. Ostatak života glavnih sudionika parnice, u kojemu je veliku ulogu imala kuga u Dubrovniku 1482./3. g., ispričan je u poglavlju *Nekome smrt, nekome uspjeh, nekome zaborav* (255-265).

Knjiga završava poglavljem *Post scriptum* (267-268). Na kraju se još nalaze *Izvori iz Državnog arhiva u Dubrovniku* (269-270), literatura (271-288), popis kratica (289), vrlo koristan pojmovnik (za novce, mjere, crkvene pojmove i sl., 291-292). Tu su i bilješke, većinom o literaturi, ali nekolicina onih koje daju objašnjenja, pa je za njih šteta da nisu uz tekst (293-313). Slijedi i kazalo (315-327). Uz priču je doneseno i nekoliko ilustracija, većinom iz rukopisnog zapisnika parnice.

Knjiga je svakako primjer kako povijest pisati tako da bude zanimljiva širokom krugu čitatelja, kako povijest malih ljudi ispričati tako da se od njih može naučiti puno o velikoj i širokoj povijesnoj slici.

Maja Matasović

Anđelko Mijatović, *Bitka na Krbavskom polju 1493. godine*, Školska knjiga, Zagreb 2005., 160 str.

«U onaj jedan dan na jednom tijesnom prostoru 13.000 ljudi bilo je što zarobljeno što ubijeno. Po putovima, na sve strane, leži vrlo mnogo ukočenih tjelesa što ih razdiru vuci, tigrovi, medojeđi i ostale zoijeri, a nema nikog da ih pokopa. (...) ni to se Turcima nije činilo dovoljno za trijumf pa su sjekli noseve ubijenima i nanizali ih da ih mogu lakše donijeti svome Caru kao znak pobjede (...)» riječi su ninskoga biskupa Jurja Divnića (1479.-1529.) koji u pismu papi Aleksandru VI. (1492.-1503.) govori o tragičnom ishodu bitke na Krbavskom polju 9. rujna 1493. kad su hrvatske snage bile poražene od Osmanlija. Autor Anđelko Mijatović prenosi kroz knjigu u elementima, a na kraju u poglavlju *Dodatak I. Povijesna svjedočanstva* (103-130) u cijelosti, najzanimljivije izvještaje te na taj način omogućuje čitatelju uvid u suvremene zapise o tom važnom događaju.

Predstavivši u *Uvodu* (5-14) do sada objavljenu literaturu o bitci na Krbavskom polju, autor donosi popise kršćanskih i osmanlijskih pisanih svjedočanstava (nastalih neposredno nakon bitke) te kroničarsko-povjesničarskih tekstova iz nešto kasnijeg razdoblja. Jedan od njih je zapis češkog putopisca Jana Hasištejnskoga (23. rujna 1493.), zatim spomenuto pismo J. Divnića papi Aleksandru VI. (27. rujna 1493.) te zapis popa Martinca i opis bitke fra Ivana Tomašića (iz XVI. stoljeća) ili, s druge strane, svjedočanstvo osmanlijskog povjesničara Sa'd-ud-dina.

U poglavlju *Osmanlijska osvajanja u Europi prije bitke na Krbavskom polju* (15-20) autor kronološki prikazuje ta osvajanja te zaključuje kako je do 1493. gotovo cijela jugoistočna Europa između Drine i Dunava bila osvojena. Upadi u hrvatske zemlje započeli su 1391. provalom u Srijem i Slavoniju, a o daljnjim osvajanjima do Krbavske bitke autor piše u poglavlju *Osmanlijske provale u Hrvatske zemlje prije bitke na Krbavskom polju* (21-42). Uz kratak pre-